

VILNIUS UNIVERSITY

DARIUS VAICEKAUSKAS

**QUALITY OF FINANCIAL AUDIT SERVICES:
ANALYSIS AND EVALUATION**

Summary of doctoral dissertation
Social sciences, Management (03 S)

Vilnius, 2015

The research was carried out at Vilnius University in 2013 – 2015

Scientific Supervisor:

prof. habil. dr. Vaclovas Lakis (Vilnius University, Social Sciences, Management – 03 S)

The doctoral dissertation defense Council for Management Sciences of Vilnius University:

Chairperson:

prof. habil. dr. Albinas Marčinskas (Vilnius University, Social Sciences, Management – 03 S)

Members:

prof. habil. dr. Juozas Ruževičius (Vilnius University, Social Sciences, Management – 03 S)

prof. habil. dr. Rimvydas Skyrius (Vilnius University, Social Sciences, Management – 03 S)

doc. dr. Rasa Subačienė (Vilnius University, Social Sciences, Management – 03 S)

prof. dr. Lehte Alver (Tallinn University of Technology (Estonia), Management – 03 S)

The dissertation will be defended at the public session held by the Council for Management Sciences at 3:00 pm. on 9 September 2015 in the Faculty of Economics of Vilnius University, 403 c. Address: Saulėtekio av. 9, LT-10222, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation has been sent on 7 August 2015.

The dissertation is available in the library of Vilnius University as well as at Vilnius University internet website: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

VILNIAUS UNIVERSITETAS

DARIUS VAICEKAUSKAS

**FINANSINIO AUDITO PASLAUGŲ KOKYBĖS
ANALIZĖ IR VERTINIMAS**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, vadyba (03 S)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta 2013–2015 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas – prof. habil. dr. **Vaclovas Lakis** (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Vadybos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas – prof. habil. dr. **Albinas Marčinskas** (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

Nariai:

prof. habil. dr. Juozas Ruževičius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

prof. habil. dr. Rimvydas Skyrius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

doc. dr. Rasa Subačienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

prof. dr. Lehte Alver (Talino technologijų universitetas, Estija, vadyba – 03 S)

Disertacija bus ginama viešame Vadybos mokslo krypties tarybos posėdyje 2015 m. rugsėjo 9 d., 15 val., Ekonomikos fakultete, 403 k.

Adresas: Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2015 m. rugpjūčio 7 d.

Su disertacija galima susipažinti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir VU interneto svetainėje adresu: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

INTRODUCTION

The topicality of the subject. The financial audit services can be seen as an integral part of the controlling system in every country with a modern economy. In order to improve the reliability of the audited financial statements and increase the confidence of investors as well as other third-side users, it is important to analyse, evaluate and increase the quality of independent external financial audit services (hereinafter referred to as ‘audit service quality’). Directive 2006/43/EC of the European Parliament and the Council on Statutory Audits of Annual Accounts and Consolidated Accounts points out audit service quality to be a factor that increases confidence for the investing markets and strengthens both the integrity and effectiveness of financial statements.

In the recent years, there has been a great amount of effort put to improve audit quality due to the increase of auditing scandals in various corporations across the world. Current changes in the audit regulation within the European Union also focus on the audit quality improvements: the regulators try to tighten non-audit services provision to the audit clients, institute the mandatory rotation of audit firms rule, increase the transparency and usefulness of audit reports.

Lithuanian audit service market has already been operating for a two decades. The development of Lithuanian audit system could be called as rapid – the Directive 2006/43/EC on audit came into effect, International standards on auditing were applied; besides, the system of public oversight of audit was also created. Since the origin of the Lithuanian audit service market, the market is dominated by well-known and globally recognised international audit firms. As the audit is mandatory for a specific group of companies (based on their legal status and financial criteria), the market of audit service of Lithuania can be called as a saturated, that is, the quantity of annually conducted audits does not change significantly. In such conditions, the audit quality becomes an important issue for every audit firm in order it could compete with other audit firms and

attract clients. In the year 2013, as well as 2014, the topic of audit service quality was highly discussed in public. During that time, Lithuanian regulators penalized the auditors and audit companies whose issued auditor's reports were found as misstated. The most attention received cases were audits of two commercial banks subsequently bankrupted.

The problem of the study. The quality of audit services has already been an issue for research for three decades; however, there is no single definition of audit service quality. This point of view can be explained by the complexity of audit service and the triangular relationships between auditors, clients (auditees) and third-side users.

What is unique about the audit service is that the auditing triangular relationship contains two types of service users: third parties (external users) as well as the audit clients (internal users). Although the auditor's report is mainly addressed to the third parties, fulfilling their needs of transparency and information accuracy, audit is often perceived as a valuable service for the clients (auditees). This means it is not enough to conduct an audit in a full compliance with professional standards and laws in order to achieve high level of quality. The concept of audit service quality should also capture the needs and expectations of audit clients, as the clients have an advisory vote when approving auditors for the next year audits. This leads to the opinion that auditors should meet clients' expectations driven by particular needs that arise due to various business problems they face in their daily activities.

To improve audit service quality, it is crucial to assure that all the stakeholders of the auditing triangular relationship would be satisfied with the outcomes (what is provided) and the process (how the service is provided) of audit services. Considerable attention should be paid not only to the external users (third parties), but also to the audit clients, as their perceptions of a quality audit are very controversial.

The above-mentioned statements emphasize the need to conceptualize audit service quality into the twofold model, capturing main quality criteria, which are relevant for both clients and third-party users. Due to stressed topicality of

the subject in Lithuania, the conceptual approach on audit service quality should be applied in order to analyse and investigate the topic in Lithuanian audit service market.

The object of the study. The object of this study is audit service quality based on contemporary concepts of service quality expressed with quality criteria important for external information users and audit clients.

The aim of the research. The aim of the research is to conceptualize audit service quality and based on the conceptual model to analyse and evaluate audit service quality in Lithuania while providing recommendations for quality improvements.

Main tasks. The tasks of the study are as follows:

- To analyse contemporary approaches towards the concept of service quality while distinguishing main aspects of service quality.
- To disclose the specifics of audit service quality and detect problems, relevant for the conceptualization and management of the quality of audit services.
- To analyse the contemporary audit service quality definitions and to represent a new comprehensive definition of audit service quality.
- To investigate audit service quality from the perspective of third-side users while distinguishing main factors of audit service quality.
- To investigate audit service quality from the perspective of audit clients and to validate the importance of the concept of audit added value in the conceptualization of audit service quality.
- To disclose main characteristics of audit service market in Lithuania.
- To compile and validate a model for the analysis and evaluation of audit service quality.
- To perform an analysis and evaluation of audit service quality in Lithuania based on the model created.

Scientific novelty of the research. There were no previous researches carried out on the topic of audit service quality in the context of Lithuanian

market of audit services. The doctoral research can be seen as topical and original scientific study because it contains the analysis of various previously conducted researches on the subject and presents new conceptual view on audit service quality.

The empirical part of the research was conducted while combining two different methodological approaches trying to explain as well as to understand the subject. This led to the application of both: qualitative (content analysis, expert judgement) and quantitative (questionnaire survey) research methods. From the practical point of view, the doctoral research is important because it presents the perceptions of audit clients and the members of audit oversight system of Lithuania – how they perceive audit service quality and in which areas Lithuanian audit firms should improve their services. This provides important insights for Lithuanian audit firms and regulatory bodies looking forward to the improvement of audit services. Besides, the conceptual model of this doctoral dissertation can be used by audit firms' management for the analysis and evaluation of their audit service quality.

The statements for defense.

- Audit service quality can be defined as a level of confirmation between the value audit creates and the expectations to audit of third-party users and audit clients that auditors will issue an accurate and reliable auditor's report and add value for the client's business, while conducting an engagement in the manner meeting the expectations of those involved.

- Audit service quality can be analysed using two different approaches, based on different theoretical concepts, oriented to two different audit service users: the concept of accurate auditor's report (orientation towards the needs of third-side users) and audit value added (orientation toward the audit clients).

Structure of the dissertation.

The tasks of the research are achieved by using and incorporating different research methods in the following stages of the study:

1. The theoretical aspects of the quality of audit service. The part contains an analysis of contemporary approach towards service quality and theoretical

investigation of the concept of audit service quality. The specifics of audit service quality is presented, main characteristics of audit service are distinguished. The author of the dissertation performs an analysis of the definition of audit service quality, distinguishes main concepts on which the quality of audit services can be analysed. Two main concepts – concept of accurate auditor's report and concept of audit value added – have been investigated as they represent the quality of audit from two different perspectives: from the third-side users and audit clients.

The following research methods are applied: analysis and synthesis of scientific literature, generalization.

2.The methodology of the empirical research. In the second part of the study, main methodological aspects of the empirical research are presented. Accordingly to the selected research aim and tasks, the research methods are described and justified within the consistent methodics of the research.

The following research methods are applied: analysis and synthesis of scientific literature, generalization, analysis of secondary data.

3.Audit service quality in Lithuania: the results. In the third part of the research, the characteristics of audit service market of Lithuania are disclosed. It justifies the topicality of the research in the context of Lithuania. Based on two main concepts of audit service quality, distinguished in theoretical part of the dissertation, the content analysis of audit firms' external communication in the internet is performed. The conceptual research model is structured on 26 audit service quality criteria distinguished. The validity of the model and the importance of criteria are assessed while using an expert judgement method. Based on the results of the initial expert judgement evaluation, the instruments for primary data collection are created. The questionnaire containing questions on 17 criteria of audit service quality, important for third-side users, has been represented to a group of experts related to audit public oversight in Lithuania. The results show an analysis and evaluation of audit service quality from the perspective of third-side users. The second questionnaire contains questions on 9 criteria of audit service quality, important for audit clients. Based on the audit

clients questionnaire survey, the analysis and evaluation of audit service quality is presented from the perspective of audit clients.

The following research methods are applied: content analysis, questionnaire survey, expert judgement, analysis of scientific literature, analysis of secondary data.

RESEARCH RESULTS AND CONCLUSIONS

1. The provision of audit services in the system of triangular relations, the importance of auditor's report as well as mandatory assignement of audit for some companies cause problems, which are relevant in the context of the management of the quality of audit services. The following problems can be stressed:

- The aspect of triangular relations underlines the importance of meeting the needs of external information users and audit clients. An auditor can increase the reliability of financial reports only after the performance of its inspection, i.e. after the provision of inspection service for which normally pays the client ordering the audit services, although other interested parties not involved in a commercial contract also use the results of the audit.

- Corporate scandals of recent decades have made negative influence on the prestige of the auditor's profession and significant contribution to the formation of the distrust towards auditor's reports in a great number of world countries. Errors of auditors as well as work failures have also diminished the customers trust on auditors and their reports provided.

- As the benefit of audit is most evident in the future success of the audited subject when concluding more beneficial business contracts, receiving possibilities of cheaper borrowing and attracting investors, it is virtually impossible to distinguish what part of this success is determined by the audit. In such cases auditors are expected to provide added value during the provision of audit services.

2. Audit service quality can be defined as a level of confirmation between the value audit creates and the expectations to audit of third-party users and audit clients that auditors will issue an accurate and reliable auditor's report and add value for the client's business, while conducting an engagement in the manner meeting the expectations of those involved. The definition highlights several quality assessors and can be specified by main elements, which interact with each other. It can be stated that quality audit is an audit which: (1) provides fair and credible auditor's report which guarantees high level of information reliability; (2) generates added value to the client; (3) reduces the probability that financial reports include material misstatements due to error or fraud; (4) is performed in accordance to auditing standards, the principles of professional ethics as well as legislative provisions in all the stages of audit engagement; (5) is carried out by competent and independent professionals capable of determining errors and taking appropriate actions, operating in properly organized and managed audit companies; (6) is performed in accordance with the terms set out in the audit letter and in a way which allows to maintain proper, constructive relationship with the audit client as well as to avoid the risk of the infringement of auditors professional ethics. The definition reflects two different attitudes towards the quality of audit services highlighting two different orientations: orientation towards the external information users and orientation towards audit clients. These views can be based on and explained by the concepts of accurate auditor's report and audit value added.

3. Referring to the attitude of external information users, the quality of audit services reflects the accurate and reliable auditor's report. Such an auditor's report provides interested subjects with reasonable assurance that financial statements of a company are reliable and shows right and real company's financial condition and results. It increases information users' confidence with financial reports and increases the reliability of economic decisions.

The quality of audit services from the perspective of clients can be analysed by using the concept of audit value added. Audit value added is defined as an additional benefit of insights and recommendations created to the audit clients

based on risks identified during the audit engagement. It is implemented by the assurance of effective and timely communication with the client's management. Auditors can create additional value by contributing to the process of decision-making in client's business problems, providing free-of-charge recommendations and observations established during the audit.

4. Lithuanian market of audit services is characterised by the leadership of several international audit companies, reflecting the trust of information users in the most prominent audit companies. There are also several characteristics which describe the market of Lithuanian audit services: (1) significant differences of the prices of services provided by international and smaller national audit companies; (2) high clients expectations on the value of audit, showing the need to receive various free consultations and advices from auditors; (3) important role of non-audit services in the structure of income of audit companies, which shows that it is hard to remain competitive only by providing audit services; (4) decreased trust of information users in auditor's reports, accompanied by opinions that the quality of audit provided is not always satisfactory.

5. The empirical research of the dissertation is based on the model designed for analysis and assessment of audit service quality in Lithuania. The model contains three types of criteria: criteria of (1) audit company and (2) audit engagement team which positively affects the accuracy and reliability of auditor's report and criteria (3) increasing audit value added and making audit performance more favour for the client. The following criteria are distinguished and evaluated by the expert group (from major to minor): (1) reliability of auditor's report, (2) auditors' independence, (3) performance of audit engagement, (4) knowledge of professional standards and legislation, (5) leadership responsibilities for quality, (6) relevant ethical requirements, (7) professional scepticism, (8) meetings of audit engagement team (internal consultations), (9) monitoring of quality, (10) knowledge of client's industry, (11) partner's involvement in audit engagement, (12) audit group manager's involvement in audit engagement, (13) communication with client

representatives on the material misstatements, (14) business risks insights, (15) communication of shortcomings and errors determined during the process of audit important for client, (16) clients acceptance and retention, (17) management of audit company's human resources, (18) supervision of the work of least experienced auditor assistants, (19) recommendations on the development of internal control, (20) competence of engagement team members perceived by the client (impression on the auditors professionalism), (21) orientation towards customer needs, (22) provision of audit services under terms set (audit performed on time), (23) management letter including important observations and recommendations of auditors, (24) consultations on financial accounting provided during the audit, (25) tax consultations provided during the audit, (26) retention of good working relationship with client.

6. The analysis of the quality of audit services in Lithuania as well as its assessment from the perspective of a client is performed by applying the model. The results of this stage of the research leads to conclusions on how the quality of audit services is perceived by the clients (1), to what extent do the country's audit companies fulfil clients expectations for value-added during the audit (2) and the performance of audit services (3).

Pursuant to the research results it can be stated that Lithuanian audit clients generally link the quality of audit services to the reduced probability of errors in financial reports and its correctness which is ensured by reliable auditor's reports. The clients also pay much importance to the value-added during the audit, free consultations regarding tax, financial accounting issues, recommendations on internal control, improvement of business management as well as the manner of audit performance. The audit companies which create value-added to the client are perceived as audit companies providing higher quality services. It allows to presume that the value-added by the audit is an important factor, which, according to the clients, has a significant effect on the overall assessment of the quality of audit services. It is important to note that despite the fact that the creation of value-added during the audit makes direct influence on the perceived quality of audit services, the clients first and

foremost understand Lithuanian auditors as independent experts and only secondly as client consultants, helpers and service providers, who adapt to individual client needs. It can be stated that the correctness and reduced error possibility of auditor's report is an extremely important aspect for audit clients when perceiving the quality of audit services. However, natural restrictions to understand the correctness and reliability of auditor's report lead to the perception of the audit service quality based on the criteria of audit value-added. In order to increase the quality of audit services from the perspective of clients, it is appropriate to increase the transparency of audit for the assessment of auditor's report and to improve the consultative and advisory properties of audit (increase the value-added of audit).

The research results allows to state that Lithuanian audit companies, contrary to what promises to clients external communication, fulfils client expectations on the added value of the audit insufficiently. External communication of Lithuanian audit companies highlight the value-added of their audit services, which is created by issuing management letters (recommendation reports), providing consultations on internal control, financial accounting and tax issues. According to client, Lithuanian auditors provide best implementation of communication on errors, weaknesses and consultation on financial accounting issues; however, clients expectations for the provision of tax advice, recommendations on the strengthening of internal control and insights into business risks are not implemented to the fullest. When receiving management letters, the clients are most satisfied with accounting advices on the determined errors and weaknesses and least satisfied with the recommendations on strengthening internal control and advices on the effectiveness of management processes. Assuming that business risks insights and recommendations on the improvement of internal control are to be two of three most relevant audit's added value criteria of the model structure of the quality of audit services, it can be stated that during the performance of audits, more comprehensive customer inherent and internal control risk assessment should be performed. The aim of it is to better meet client expectations on the creation of value-added which is not

directly related to financial accounting. The above-mentioned tendency on the creation of value-added is characterized by both international and national audit companies. The research did not identify any significant differences of the value-added created to the clients by international or national audit companies. The results of the research allows to state that audit services provided in Lithuania do not have much value-added.

In the stage of audit performance, Lithuanian auditors maintain good working relationship with customers and follow the service deadlines; however, they lack positive image of excellence: partner in charge of the audit group lacks active involvement in audit engagements, whereas auditor's assistants fail to create a sense of certainty from the client point of view. When assessing the criteria of audit performance, customers provide higher rate to national audit companies. With fewer human resources and much less audit tasks, responsible partners of national audit companies participate in audits more actively than their colleagues from international audit companies. In addition, auditor assistants in national audit companies leave a better impression to customers than less experienced colleagues from international audit companies who start their carrier in international audit companies still students. Pursuant to such research results it can be stated that in order to improve the process of audit from the perspective of clients, partners in charge must become more involved in the audit process and invest in qualification improvement of auditor assistants. It is also important to understand that the work carried out by assistants often becomes the face of the quality of audit services seen by the clients.

7. By applying the model, the analysis of the quality of audit services provided in Lithuania as well as its assessment from the perspective of external information users is performed. This is carried out by using expert evaluation method and selecting representatives of public oversight system of Lithuanian audit as assessors.

Pursuant to the attitude towards audit services of external information users, the quality of audit services is best reflected by correct and reliable auditor's

report and the correspondence of audit performance to the requirements of the International standards on auditing. Auditor's reports provided by Lithuanian audit companies can be considered as reliable together with necessary modification paragraphs; however, the reports can sometimes have discrepancies to formal requirements and errors. Regardless of the fact that such a description presupposes a relatively high level of qualitative assessment of auditor's reports, Lithuanian audit companies, willing to maintain high level of information reliability, must improve its quality control systems. The following priority areas require improvements:

- The position of the managers of audit companies to lean on the principle quantity versus quality. The aim to provide services to as many clients as possible in time-limited audit season has negative influence on the quality of audit services. This problem is related to the limitation of the pricing methods of audit services – managers of audit companies fail to apply effective pricing methods to determine the prices of audit services which would meet actual workload. Such *tone from the top* aggravates effective functioning of other elements of quality control system.

- Risk assessment during the audit engagement. It was determined that risk assessment is the most poorly implemented audit stage requiring a more detailed understanding of the client's activities and the identification of risks arising from such activities, as these risks have significant effect on financial reports.

- The involvement of the responsible partner into the engagement. The weaknesses of the application of risk-based audit conception in Lithuania is also represented by inefficiently performed reviews carried out by the responsible partner. It is essential to put a much greater focus on quality reviews which are often performed formally and without responsible partner's review of the most significant decisions adopted during the audit.

- The principle quantity versus quality as well as the insufficient application of risk conception lead to mistakes in client acceptance and retention. When making new and trying to keep current clients, auditors pay

insufficient attention to communication with former auditors of the client and review of changes of client activities as well as the assessment of client managers and shareholders integrity. If audit company managers applied these procedures more effectively, they would decrease the risk of submission of misstated auditor's report by making clients only those entities to whom the audit services could be performed in a quality manner.

- In the sphere of the management of human resources, not enough attention is paid to the management of the carrier of employees, the assessment of work and salary. The elimination of the gaps of the quality control system should be of top priority when trying to control the rotation of employees in audit companies.

- In order to improve professional competence of the members of audit group, it is advised to deepen the knowledge of auditors on specific industries in which the clients operate in as well as to constantly highlight and raise professional scepticism. The work of the groups would be much more effective if the engagement was more actively involved by the responsible partner and the work of least experienced employees was monitored better.

In order to reach the constant improvement of audit services and effective management of specific areas, it is necessary to analyse what measures and sources are needed for the implementation of such changes. The research shows that opinions of experts on this issue differ.

8. To sum up the results of individual stages of empirical research it can be stated that Lithuanian audit companies perceive the quality of audit services as a multidimensional phenomenon composed of the fulfilment of expectations of external information users and audit clients. The results suggest that Lithuanian audit companies reach a higher quality of audit service in terms of third parties by ensuring high reliability of auditor's reports, whereas expectations caused by intensive external communication regarding added value to clients business are not fulfilled to the point that is expected by clients. This suggests that Lithuania's external independent financial audit is still not a client-oriented service. Presumably, smaller national audit companies are better suited to a

client who seeks to get more client oriented service, with higher audit partners involvement in their audit. Clients who put priority to the reliability of auditor's report and external users' confidence in the auditor's reports should therefore choose major international audit companies.

LIST OF PUBLICATIONS AND CONFERENCES ATTENDED

ARTICLES

1. Vaicekauskas, D. 2013. Audito kaina, kaip audito kokybės indikatorius: teorinis pagrindimas. *Verslo ir teisės aktualijos*, 8, p. 136 – 153.
2. Vaicekauskas, D. 2013. Audito kokybės tyrimų rūšys: privalumai ir trūkumai. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 14, p. 30 – 41.
3. Vaicekauskas, D. 2014. Audito įmonių kokybės kontrolės sistemų skaidrumo tyrimas. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, 1 (9), p. 254 – 264.
4. Vaicekauskas, D. 2014. Differences between audit quality provided by international and local audit firms: the research on audit clients' perceptions in the audit market of Lithuania. *Ekonomika*, 93 (4), p. 157 – 173.
5. Vaicekauskas, D. 2014. Management Letter: Analysis of Benefits for both Auditees and Auditors. *The Development of Financial System of Countries of Central and East Europe*. Lviv Institute of Banking of University of Banking of the National Bank of Ukraine, Cracow University of Economics, 4, p. 47 – 57.
6. Vaicekauskas, D. 2014. Ūkio šakos auditoriai: Lietuvos viešojo intereso audito įmonių rinkos analizė ir vertinimas. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 15A, p. 26 – 37.
7. Vaicekauskas, D., Mackevičius, J. 2014. Developing a framework for audit quality management in audit firms. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowosci*, 75 (131), p. 171 – 193.

CONFERENCE REPORTS

1. Vaicekauskas, D. 2014. Audito užduoties grupė: profesinių lygių ir jų ryšio su audito kokybe analizė. *CD release of reports of scientific conference "Mokslo ir verslo dermė"*.
2. Vaicekauskas, D., Mackevičius, J. 2013. Theory of Audit Value Added: A Study on Audit Companies' and Audit Clients' Perspectives to and a Recommendation for Evaluation in Practice. *Conference proceedings "Ekonomika"*, 92 (3), Supplement B, p. 251 – 263.

SCIENTIFIC CONFERENCES ATTENDED

1. International scientific conference "Economic Transformations and Business Prospects", which was held in Vilnius, Vilnius university, Faculty of Economics, on 26 – 27 September 2013. The report presented: "Theory of Audit Value Added: a Study on Audit Companies' and Audit Clients' Perspectives to and a Recommendation for Evaluation in Practice".

2. International scientific-practical conference "Accounting, Audit, Finance: the Problems and Perspectives of Science and Studies", which was held in Marijampolė, College of Marijampolė, on 27 November 2013. The report presented: "Audit Quality: Conceptual Views and Research Methods Applied".

3. Conference "Harmony of Science and Business", which was held in Vilnius, Cooperation College of Vilnius, on 29 May 2014. The report presented: „Industry Expertise in Auditing: an Analysis and Evaluation of Audit Service Market of Public Interest Companies in Lithuania“.

4. 9th International scientific-practical conference "Ukraine's Integration to European and Worldwide Financial Systems", which was held in Ukraine, Lvov, Institute of Lvov Banking, on 11–13 June 2014. The report presented: "Management Letter: Analysis of Benefits for both Auditees and Auditors".

5. International scientific conference “Accounting and Finance: on the Path of Science and Business Integration“, which was held in Kaunas, Aleksandro Stulginskio University, on 27 November 2014. The report presented: “A Study on Audit Firms‘ Quality Control Systems Transparency“.

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Daugelyje rinkos ekonomikos šalių finansinis auditas (toliau – auditas) yra pripažįstamas nekvestionuojama ir patikima ūkinės veiklos kontrolės priemone, užtikrinančia informacijos patikimumą, skaidrumą ir daugelio suinteresuotų informacijos vartotojų poreikių patenkinimą. Šie poreikiai patenkinami tik tuomet, jei auditas yra atliekamas kokybiškai. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/43/EB dėl teisės aktų nustatyto metinės finansinės atskaitomybės audito (2006) įžanginėje dalyje pabrėžiama, jog aukšta audito paslaugų kokybė padeda tinkamai funkcionuoti rinkoms, stiprindama finansinių ataskaitų vientisumą ir veiksmingumą.

Pastaraisiais metais audito paslaugų kokybės gerinimui skiriamas didelis dėmesys dėl korporacinių apskaitos skandalų, kurie neigiamai paveikė informacijos vartotojų pasitikėjimą auditu ir audituotomis finansinėmis ataskaitomis. Ši problema taip pat yra susijusi su vykdoma Europos audito reforma: reguliuotojai šia reforma siekia padidinti auditoriaus išvadų patikimumą ir naudingumą, apriboti ne audito paslaugų teikimą audito klientui, įvesti privalomąją audito įmonių rotacijos taisyklę. Šie klausimai yra pirmiausia nukreipti į audito paslaugų kokybės gerinimą.

Kokybės klausimai yra aktualūs ir Lietuvos audito paslaugų rinkoje, kuri skaičiuoja kelis savo gyvavimo dešimtmečius. Sparčiai besivystant šalies audito sistemai, Lietuvoje įdiegta Europos Tarybos ir Parlamento audito direktyva, pradėti taikyti Tarptautiniai audito standartai, sukurta audito viešosios priežiūros sistema. Nuo pat šalies audito paslaugų rinkos formavimosi pradžios, Lietuvoje veikia žymiausios tarptautinės audito bendrovės, užimančios lyderiaujančias pozicijas rinkoje. Kadangi šalies audito rinkos dydį nulemia įstatymuose numatyti audito privalomumo kriterijai, Lietuvos audito paslaugų rinka gali būti įvardijama kaip prisotinta, t.y. pastaraisiais metais kintanti labai nežymiai. Tokiomis sąlygomis kiekvienai audito įmonei tampa svarbu gerinti savo teikiamų paslaugų kokybę, siekiant pervilioti klientus iš kitų konkurentų, bei

kartu užtikrinant audito atitikimą nustatytiems audito atlikimo reikalavimams. 2013 bei 2014 m. Lietuvos audito rinkoje didelis dėmesys buvo skiriamas viešajai priežiūrai bei jos rezultatams: nekokybiškai auditus atlikusiems auditoriams ir audito įmonėms skirtos griežtos nuobaudos, o šie atvejai susilaukė didelio visuomenės susidomėjimo. Tai parodo, jog šalies audito įmonės ne visuomet auditus atlieka taip, kaip to reikalauja taikomi audito standartai, įstatymai bei priežiūros institucijos. Išryškinta problema suponuoja poreikį Lietuvos sąlygomis audito paslaugų kokybę analizuoti bei vertinti atsižvelgiant į abu paslaugos vartotojus – audito klientus bei išorės informacijos vartotojus.

Mokslinė problema. Vis didesnis mokslininkų dėmesys yra skiriamas audito paslaugų kokybei. Nagrinėdami šią temą, autoriai dažniausiai sutinka dėl dviejų dalykų: dėl audito paslaugos specifikos iki šiol nėra vienos visuotinai priimtinos audito paslaugų kokybės sampratos, kita vertus, šią problemą būtina toliau nagrinėti, stengiantis apjungti skirtingus požiūrius į vieną bendrą sisteminių požiūrį. Audito paslaugų kokybės konceptualizavimo problemą sukuria tai, jog trišalių santykių sistemoje audito paslaugos vartotojais gali būti laikomi skirtingų interesų ir poreikių vartotojai: išorės informacijos vartotojai bei audito klientai (vidiniai vartotojai).

Siekiant užtikrinti aukštą audito paslaugų kokybės išorės informacijos vartotojų požiūriu, akcentuojamas audito reglamentavimo stiprinimas. Tačiau pažymėtina, jog audito paslauga naudojasi ne tik išorės informacijos vartotojai, tačiau ir su audito įmone bei jos žmogiškaisiais ištekliais tiesiogiai sąveikaujantis klientas, perkantis šią tikrinimo paslaugą. Dėl šios priežasties požiūris į audito paslaugų kokybę per paslaugos reguliacinę (atitikimo profesiniams standartams, įstatymams) prizmę nors ir yra kritiškai svarbus, jis nėra pakankamas. Tai, ar audito įmonė teiks savo užtikrinimą finansinių ataskaitų išorės informacijos vartotojams, pirmiausia priklauso nuo to, ar audito paslaugą norinti pirkti įmonė samdysis konkrečią audito įmonę, užuot pasirinkusi kitą audito paslaugų teikėją. Taigi norėdama suteikti visapusiškai kokybiškas audito paslaugas, audito įmonė privalo savo teikiamas paslaugas

priderinti ir prie išorės informacijos vartotojų, ir prie klientų lūkesčių. Tai išryškina pagrindinę šio disertacinio darbo mokslinę problemą: poreikį konceptualizuoti audito paslaugų kokybę, sudarant skirtingus požiūrius apimančių integruotą audito paslaugų kokybės modelį, kurio pagrindu galima išanalizuoti ir įvertinti Lietuvoje teikiamų audito paslaugų kokybę.

Disertacinio darbo mokslinių tyrimų objektas – audito paslaugų kokybė, išreiškiama išorės informacijos vartotojams ir audito klientams svarbiais kriterijais, grindžiama šiuolaikinėmis audito kokybės ir paslaugų kokybės vadybos koncepcijomis.

Disertacinio darbo tikslas – konceptualizuoti audito paslaugų kokybę, sudarant audito paslaugų kokybės analizės ir vertinimo modelį, bei sudaryto modelio pagrindu ištirti Lietuvoje teikiamų audito paslaugų kokybę, pateikiant rekomendacijas audito paslaugų kokybės gerinimui.

1. **Disertacinio darbo uždaviniai.** Iškeliama šie uždaviniai: (1) išanalizuoti šiuolaikinį požiūrį į paslaugų kokybę, išryškinant pagrindinius paslaugų kokybės aspektus; (2) atskleisti audito paslaugos specifiką bei nustatyti dėl jos kylančias problemas, kurios yra svarbios audito paslaugų kokybės konceptualizavimui ir valdymui; (3) išanalizuoti egzistuojančias audito kokybės sampratas, jų interpretacijų pagrindu pateikiant naują audito paslaugų kokybės apibrėžimą; (4) išnagrinėti audito paslaugų kokybę išorės informacijos vartotojų požiūriu, nustatant pagrindinius kokybę lemiančius veiksniai; (5) išnagrinėti audito paslaugų kokybę audito klientų požiūriu, pagrindžiant audito pridėtinės vertės koncepcijos svarbą audito paslaugų kokybės vertinime; (6) išanalizuoti ir atskleisti Lietuvos audito paslaugų rinkos charakteristikas; (7) sudaryti ir pagrįsti ir audito paslaugų kokybės vertinimo modelį; (8) išanalizuoti ir įvertinti audito paslaugų kokybę Lietuvoje remiantis sudaryto modelio pagrindu.

Darbo mokslinis naujumas ir teorinė vertė. Audito paslaugų kokybės tema Lietuvoje yra beveik nenagrinėta, todėl ši disertacija yra reikšminga dėl jos temos naujumo ir aktualumo. Parengta disertacija gali būti laikoma nauju ir originaliu moksliniu darbu, nes joje išnagrinėti įvairių šalių autorių tyrimai apie audito paslaugų kokybę, išanalizuotos pagrindinės audito paslaugų kokybės

konceptijos ir jų pagrindu pateiktas bei pagrįstas naujas konceptualus požiūris į audito paslaugų kokybę, apjungiantis pagrindinius audito paslaugos vartotojus. Sudarytas audito paslaugų kokybės analizės ir vertinimo modelis gali būti naudojamas kaip pagrindas audito įmonėse kuriant individualias audito paslaugų kokybės vertinimo metodikas.

Disertacijos empirinis tyrimas atliktas remiantis skirtingomis metodologinėmis priemonėmis, stengiantis nagrinėjamą reiškinį tiek ir pažinti, tiek ir aiškinti iš skirtingų perspektyvų. Atliekant empirinį tyrimą, audito paslaugų kokybę Lietuvoje nagrinėta naudojant tiek ir labiau kokybinei tyrimų priegai būdingus tyrimo metodus (turinio analizė, ekspertinis vertinimas), tiek ir į kiekybinius rezultatus orientuotus tyrimo metodus (anketinė apklausa). Disertacijos empirinis tyrimas praktiniu požiūriu yra reikšmingas, nes jo metu atliktas įvairiapusis audito paslaugų kokybės vertinimas Lietuvoje, remiantis dviem teorinėmis koncepcijomis. Atliekant ekspertinį vertinimą, į disertacijos tyrimą buvo įtraukti pagrindiniai Lietuvos audito viešosios priežiūros sistemos ekspertai. Kolektyvinė ekspertų patirtis ir žinios leido visapusiškai išnagrinėti nagrinėjamą problemą bei padaryti tinkamas pagal aplinkybes išvadas.

Ginamieji disertacijos teiginiai.

- Audito paslaugų kokybę suvoktina kaip audito kuriamos vertės atitikties laipsnis išorės informacijos vartotojų ir audito klientų lūkesčiams, jog auditoriai pateiks teisingą ir patikimą auditoriaus išvadą bei sukurs pridėtinės vertės kliento verslui, atlikdami auditą taip, kaip to tikisi suinteresuotosios šalys.

- Audito paslaugų kokybę gali būti analizuojama remiantis keliais požiūriais, pagrįstais skirtingomis teorinėmis koncepcijomis, akcentuojančiomis skirtingas kokybės orientacijas, išskiriant teisingos auditoriaus išvados ir audito pridėtinės vertės koncepcijas.

Disertacijos tyrimo metodai. Disertacijoje remiamasi mokslinės literatūros analize ir sisteminimu, apibendrinimu, grafiniu modeliavimu, kritiniu vertinimu, praktinės patirties analize. Empirinio tyrimo dalyje naudojami turinio analizės, anketinės apklausos, ekspertinio vertinimo, antrinių duomenų analizės ir mokslinės literatūros analizės metodai.

Darbo struktūra. Atskirų disertacijos uždavinių pasiekimas naudojant skirtingus tyrimo metodus bei jų integravimas tyrimų plane atliekamas šiais etapais:

1. *Teorinė disertacijos dalis.* Išnagrinėjamas šiuolaikinis požiūris į paslaugų kokybę, išanalizuojama audito paslaugų specifika, išryškinamos svarbiausios audito savybės, nebūdingos kitoms paslaugoms. Atliekama egzistuojančių audito paslaugų kokybės sampratų analizė, sudaromas teorinis modelis audito kokybei nagrinėti. Remiantis sudarytu teoriniu modeliu, toliau nagrinėjamos pagrindinės audito paslaugų kokybės koncepcijos, atspindinčios skirtingus požiūrius į nagrinėjamą problemą.

Naudojami tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas, apibendrinimas.

2. *Empirinio tyrimo metodologija.* Pristatoma empirinio tyrimo metodologija: apžvelgiami pagrindiniai tyrimo metodologiniai aspektai, iškeliami tyrimo tikslas ir uždaviniai, pristatoma empirinio tyrimo metodika, atspindinti atskirų tyrimo uždavinių atlikimą taikant skirtingus tyrimo metodus. Pagrindžiamas tyrimo metodų pasirinkimas ir jų susietumas su nagrinėjama problema.

Naudojami tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sintezė, apibendrinimas, antrinių duomenų analizė.

3. *Audito paslaugų kokybė Lietuvoje: tyrimo rezultatai.* Atskleidžiamos Lietuvos audito paslaugų rinkos charakteristikos. Atliekama Lietuvos audito įmonių viešosios komunikacijos turinio analizė, jos pagrindu pagrindžiamas teorinėje disertacijos dalyje nagrinėtų koncepcijų tinkamumas audito paslaugų kokybei Lietuvoje analizuoti ir vertinti. Išskiriami pagrindiniai audito paslaugų kokybės vertinimo kriterijai, kurių pagrindu sudaromas kokybės analizės ir vertinimo modelis. Modelio validumas ir kriterijų reikšmingumas įvertinamas pradinio (bandomojo) ekspertinio vertinimo metu. Pasiektų uždaviniu pagrindu sukuriama įrankiai pirminių duomenų rinkimui tolesniuose tyrimo etapuose. Atliekama audito klientų atsitiktinė apklausa bei Lietuvos audito srities ekspertų ekspertinis vertinimas. Apibendrinami rezultatai, pateikiamos tyrimo išvados ir rekomendacijos.

Naudojami tyrimo metodai: turinio analizė, anketinė apklausa, ekspertinis vertinimas, mokslinės literatūros analizė, antrinių duomenų analizė.

TYRIMO IŠVADOS

1. Audito paslaugos teikimas trišalių santykių sistemoje, auditoriaus išvados svarbumas bei audito privalomumas sąlygoja problemas, kurios yra aktualios audito paslaugų kokybės valdymo kontekste:

- Trišalių santykių aspektas pabrėžia išorės informacijos vartotojų ir audito klientų poreikių tenkinimo svarbą. Auditorius gali padidinti finansinių ataskaitų patikimumą tik atlikęs jų patikrinimą – suteikęs tikrinimo paslaugą, už kurią įprastai moka tikrinimasis, nors tikrinimo rezultatais naudojami ir kiti suinteresuoti asmenys, nesantys komercinės sutarties šalimi.

- Pastarųjų dešimtmečių korporaciniai skandalai neigiamai paveikė auditoriaus profesijos prestižą bei reikšmingai prisidėjo prie nepasitikėjimo auditoriaus išvada problemos susiformavimo daugelyje pasaulio šalių. Auditorių klaidos ir darbo trūkumai sumažino informacijos vartotojų pasitikėjimą auditoriais ir jų pateikiamomis išvadomis.

- Kadangi audito nauda labiausiai pasireiškia per audituojamo subjekto sėkmę ateityje sudarant naudingesnes verslo sutartis, pigiau skolinantis, pritraukiant investuotojus, praktiškai yra neįmanoma atskirti, kokią šios sėkmės dalį nulemia auditas. Tokiais atvejais iš auditorių tikimasi pridėtinės vertės audito paslaugos teikimo metu.

2. Audito paslaugų kokybė gali būti apibūdinama kaip audito kuriamos vertės atitikties laipsnis išorės informacijos vartotojų ir audito klientų lūkesčiams, jog auditoriai pateiks teisingą ir patikimą auditoriaus išvadą bei sukurs pridėtinės vertės kliento verslui, atlikdami auditą taip, kaip to tikisi suinteresuotosios šalys. Pateiktas apibrėžimas akcentuoja kelis kokybės vertintojus bei gali būti detalizuojamas pagrindiniais elementais, sąveikaujančiais tarpusavyje. Galima teigti, jog kokybiškas auditas – tai toks auditas, kuris: (1) pateikia teisingą ir patikimą auditoriaus išvadą, užtikrinančią aukštą informacijos patikimumo lygį;

(2) kuria klientui pridėtinę vertę; (3) sumažina tikimybę, jog finansinėse ataskaitose yra reikšmingų iškraipymų dėl klaidos ar apgaulės, įskaitant ir neleistinas manipuliacijas pajamomis; (4) yra atliktas remiantis audito standartais bei laikantis profesinės etikos principų ir teisės aktų nuostatų visuose audito atlikimo etapuose; (5) yra atliktas kompetentingų ir nepriklausomų profesionalų, galinčių nustatyti iškraipymus ir tinkamai į juos reaguoti, veikiančių tinkamai organizuotose ir valdomose audito įmonėse; (6) yra atliktas laikantis nustatytų audito atlikimo terminų bei išlaikant gerus, konstruktyvius, tačiau auditoriaus profesinei etikai grėsmės nekeliančius santykius su audito klientu. Pateiktas apibrėžimas atspindi du skirtingus požiūrius į audito paslaugų kokybę, pabrėžiančius dvi skirtingas orientacijas: orientaciją į išorės informacijos vartotojus bei orientaciją į audito klientus. Šie požiūriai gali būti grindžiami bei aiškinami remiantis teisingos auditoriaus išvados bei audito pridėtinės vertės koncepcijomis.

3. Išorės informacijos vartotojų požiūriu, audito paslaugų kokybę atspindi teisinga ir patikima auditoriaus išvada. Teisinga auditoriaus išvada suinteresuotiems subjektams teikia pakankamą užtikrinimą, jog įmonės finansinės atskaitos yra patikimos, jog jos parodo įmonės finansinę būklę ir rezultatus tokius, kokie jie yra iš tiesų. Tai padidina informacijos vartotojų pasitikėjimą finansinėmis ataskaitomis ir sustiprina priimamų ekonominių sprendimų patikimumą.

Audito paslaugų kokybė klientų požiūriu gali būti analizuojama remiantis audito pridėtinės vertės koncepcija. Audito pridėtinė vertė – tai audito klientui įžvalgų ir rekomendacijų dėl nustatytų rizikų pagrindu sukuriama papildoma nauda, įgyvendinama užtikrinant efektyvią ir savalaikę komunikaciją su kliento vadovybe. Auditoriai gali sukurti pridėtinės vertės prisidedami prie kliento verslo problemų sprendimų priėmimo proceso, teikdami nemokamas rekomendacijas ir pastebėjimus, nustatytus audito metu bei už tai nereikalaudami papildomo atlygio.

4. Lietuvos audito paslaugų rinkai yra būdingas kelių tarptautinių audito įmonių lyderiavimas rinkoje, atspindintis informacijos vartotojų pasitikėjimą

žymiausiomis audito įmonėmis. Taip pat išskirtinos šios charakteristikos, apibūdinančios Lietuvos audito paslaugų rinką: (1) reikšmingi tarptautinių ir mažesnių nacionalinių audito įmonių paslaugų kainų skirtumai; (2) dideli klientų lūkesčiai dėl audito naudingumo, parodantys poreikį iš savo auditorių nemokamai sulaukti įvairių konsultacijų ir patarimų; (3) ne audito paslaugų svarbus vaidmuo audito įmonių pajamų struktūroje, parodantis, jog vien iš audito paslaugų teikimo sunku išlikti konkurencingiems; (4) sumažėjęs informacijos vartotojų pasitikėjimas auditoriaus išvada, lydimas nuomonių, jog šalyje auditoriai ne visuomet auditus atlieka kokybiškai.

5. Disertacijos empirinio tyrimo dalyje parengtas ir pagrįstas audito paslaugų kokybės analizės ir vertinimo modelis. Modelį sudaro trijų grupių kriterijai: (1) audito įmonės ir (2) audito užduoties grupės kriterijai, lemiantys teisingą auditoriaus išvadą, bei (3) audito pridėtinės vertės ir audito atlikimo kriterijai, patenkinantys klientų poreikius dėl audito vertingumo ir laukiamo paslaugos atlikimo. Išskirti šie kriterijai, kuriais siūloma vertinti ir analizuoti audito paslaugų kokybę (nuo svarbiausio iki mažiausiai svarbaus): (1) auditoriaus išvados patikimumas, (2) nepriklausomumas, (3) audito užduočių atlikimas, (4) profesinių standartų ir teisės aktų išmanymas, (5) vadovų atsakomybė už kokybę audito įmonėje, (6) atitinkami etikos reikalavimai, (7) profesinis skepticizmas, (8) audito užduoties grupės pasitarimai (vidinės konsultacijos), (9) kokybės stebėseną, (10) turimos kliento ūkio šakos žinios, (11) atsakingo partnerio įsitraukimas į audito užduotį, (12) audito užduoties grupės vadovo įsitraukimas į audito užduotį, (13) komunikacija su kliento atstovais dėl auditui reikšmingų iškreipimų, (14) verslo rizikų įžvalgos, (15) audito metu nustatytų trūkumų, klaidų komunikacija klientui, (16) klientų priėmimas ir testinių santykių išlaikymas, (17) audito įmonės žmogiškųjų išteklių valdymas, (18) mažiausiai patyrusių auditoriaus padėjėjų darbo priežiūra, (19) rekomendacijos dėl vidaus kontrolės tobulinimo, (20) kliento suvokta audito užduoties grupės narių kompetencija (susidarytas įspūdis apie auditorių profesionalumą), (21) orientacija į kliento poreikius, (22) audito paslaugos suteikimas laikantis terminų (laiku atliktas auditas), (23) klientui pateiktas laiškas vadovybei su

svarbiais auditorių pastebėjimais ir rekomendacijomis, (24) finansinės apskaitos konsultacijos, teikiamos audito metu, (25) mokesčių konsultacijos, teikiamos audito metu, (26) išlaikomi geri darbiniai santykiai su klientu.

6. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog Lietuvos audito klientai audito paslaugų kokybę pirmiausia sieja su sumažinta klaidų tikimybe finansinėse ataskaitose bei jų teisingumu, užtikrinamu patikima auditoriaus išvada. Taip pat klientams yra svarbi audito metu suteikiama pridėtinė vertė, nemokamai konsultuojant mokesčių, finansinės apskaitos klausimais, pateikiant rekomendacijų dėl vidaus kontrolės, verslo valdymo gerinimo, taip pat tai, kaip auditas yra atliekamas. Tos audito įmonės, kurios klientui sukuria daugiau pridėtinės vertės, yra suvokiamos kaip aukštesnės kokybės audito paslaugas teikiančios audito įmonės. Tai leidžia teigti, jog audito kuriama pridėtinė vertė yra svarbus veiksnys, klientų požiūriu turintis reikšmingą poveikį bendrosios audito paslaugų kokybės įvertinimui. Teigtina, jog audito klientams auditoriaus išvados teisingumas bei sumažinta klaidų tikimybė yra svarbus aspektas suvokiant audito paslaugų kokybę, tačiau dėl natūralių apribojimų suvokti auditoriaus išvados teisingumą ir patikimumą, klientai, suvokdami audito paslaugų kokybę, remiasi audito pridėtinės vertės kriterijais.

Nustatyta, jog Lietuvos audito įmonės, priešingai nei žada klientams išorinėje komunikacijoje, nepakankamai išpildo klientų lūkesčius dėl pridėtinės vertės kūrimo audito metu. Audito paslaugos stokoja mokesčių konsultacijų, vidaus kontrolės stiprinimo rekomendacijų bei verslo rizikų įžvalgų teikimo. Gaudami auditorių laiškus vadovybei, klientai yra mažiausiai patenkinti – vidaus kontrolės stiprinimo rekomendacijomis bei patarimais dėl valdymo procesų efektyvumo didinimo. Verslo rizikų įžvalgas bei rekomendacijas dėl vidaus kontrolės tobulinimo laikant dviem iš trijų svarbiausių audito pridėtinės vertės ir atlikimo kriterijų sudaryto audito paslaugų kokybės modelio struktūroje, teigtina, jog auditų metu turėtų būti atliekamas išsamesnis klientų įgimtos ir vidaus kontrolės rizikų vertinimas, siekiant geriau išpildyti klientų lūkesčius dėl su finansine apskaita tiesiogiai nesusijusios pridėtinės vertės kūrimo.

Audito atlikimo lygyje audito personalas stokoja teigiamo kompetencijos įvaizdžio: audito grupės atsakingasis auditorius nėra pakankamai aktyviai įsitraukęs į audito užduotis, o auditoriaus padėjėjai, klientų požiūriu, nesukuria jiems užtikrintumo jausmo. Tokie tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog siekiant gerinti audito atlikimo procesą klientų požiūriu, atsakingiesiems užduoties partneriams būtina aktyviau įsitraukti į audito procesus bei daugiau investuoti į auditoriaus padėjėjų kvalifikacijos kėlimą, suvokiant, jog padėjėjų atliekamas darbas dažnai tampa teikiamų audito paslaugų kokybės „veidu“ klientų požiūriu.

7. Remiantis išorės informacijos vartotojų požiūriu, audito paslaugų kokybę geriausiai atspindi teisinga ir patikima auditoriaus išvada bei audito atlikimo atitikimas tarptautinių audito standartų reikalavimams. Lietuvos audito įmonių pateikiamas auditoriaus išvadas galima laikyti patikimomis, su būtinomis modifikavimo pastraipomis, jei reikia, tačiau kartais turinčiomis formalių reikalavimų neatitikimų ir trūkumų. Nors toks apibūdinimas suponuoja santykinai aukštą auditoriaus išvadų kokybinį vertinimą, norėdamos ir toliau užtikrinti aukštą informacijos patikimumo lygį, šalies audito įmonės turi gerinti savo kokybės kontrolės sistemas. Išskirtinos šios prioritetinės sritys, reikalaujančios pagerinimų:

- Audito įmonių vadovų pozicija remtis „kiekybės prieš kokybę“ principu. Siekis aptarnauti kaip įmanoma daugiau klientų per riboto laiko audito sezoną turi neigiamos įtakos teikiamų audito paslaugų kokybei. Ši problema susijusi su audito paslaugų kainodaros metodų ribotumu – audito įmonių vadovai netaiko efektyvių kainodaros metodų audito paslaugų kainoms, atitinkančioms realius darbo krūvius, nustatyti. Toks „tonas iš viršaus“ apsunkina kitų kokybės kontrolės sistemos elementų efektyvų funkcionavimą.

- Rizikos vertinimas audito atlikimo metu. Nustatyta, jog rizikos vertinimas yra prasčiausiai įgyvendinamas audito atlikimo etapas, reikalaujantis išsamesnio kliento vykdomos veiklos supratimo ir iš šios veiklos kylančių rizikų, svarbių finansinėms ataskaitoms, identifikavimo.

- Atsakingojo partnerio įsitraukimas į užduotį. Rizika grįsto audito koncepcijos taikymo trūkumus Lietuvoje parodo ir neefektyviai atliekamos atsakingojo partnerio peržiūros. Būtina kur kas didesnę dėmesį skirti kokybės peržiūroms, kurios neretai atliekamos formaliai, iš tiesų atsakingajam partneriui neperžiūrint reikšmingiausių ir rizikingiausių sprendimų, priimtų audito metu.

- „Kiekybės prieš kokybę“ principas bei nepakankamas audito rizikos koncepcijos taikymas lemia trūkumus klientų priėmimo ir išlaikymo srityje. Priimdami naujus ir siekdami išlaikyti jau esamus klientus, auditoriai nepakankamą dėmesį skiria bendravimui su buvusiais kliento auditoriais bei kliento veiklos pokyčių peržiūrai, taip pat kliento vadovų ir akcininkų sąžiningumo vertinimui. Efektyviau taikydami šias procedūras, audito įmonių vadovai sumažintų neteisingos auditoriaus išvados pateikimo riziką, prisiimdami tik tuos klientus, kurių auditą jie galėtų atlikti kokybiškai.

- Žmogiškųjų išteklių valdymo srityje nepakankamas dėmesys skiriamas darbuotojų karjeros valdymui bei atliekamo darbo įvertinimui ir atlyginimui. Šių kokybės kontrolės sistemos trūkumų šalinimas turėtų būti prioritetas, siekiant valdyti didelę darbuotojų kaitą audito įmonėse.

- Siekiant gerinti audito užduoties grupės narių profesinę kompetenciją, tikslinga gilinti auditorių žinias apie specifines ūkio šakas, kuriose veikia jų audituojamos įmonės bei nuolat pabrėžti ir ugdyti profesinį skepticizmą. Audito užduoties grupių darbas būtų efektyvesnis, jei į užduočių atlikimą aktyviau įsitrauktų atsakingasis partneris, o mažiausiai patyrusių darbuotojų atliekamas darbas būtų geriau prižiūrimas.

8. Apibendrinant atskirų empirinio tyrimų etapų rezultatus, teigtina, jog Lietuvos audito įmonės audito paslaugų kokybę supranta kaip multidimensinį reiškinį, susidedantį iš išorės informacijos vartotojų ir audito klientų lūkesčių išpildymo. Ekspertinio vertinimo ir klientų apklausos rezultatų palyginimas leidžia teigti, jog Lietuvos audito įmonės pasiekia aukštesnę paslaugų kokybę trečiųjų šalių požiūriu, užtikrindamos aukštą auditoriaus išvadų patikimumą, tuo tarpu intensyvios išorinės komunikacijos sukeliama lūkesčiai dėl audito pridėtinės vertės kliento verslui nėra išpildomi taip, kaip to pageidauja klientai.

Tai leidžia teigti, jog Lietuvoje išorės nepriklausomas finansinis auditas vis dar nėra į klientą orientuota paslauga. Teigtina, jog mažesnės nacionalinės audito įmonės yra tinkamesnės tam klientui, kuris siekia gauti užmegzti artimesnį ir pastovesnį ryšį su savo auditoriais, ypač – su audito darbo grupės vadovais ir partneriais. Tie klientai, kuriems pirmiausia yra svarbiausias auditoriaus išvadų patikimumas ir aukštas išorės vartotojų pasitikėjimas auditoriaus išvadomis, turėtų rinktis didžiausias tarptautines audito įmones.

PUBLIKACIJŲ IR KONFERENCIJOSE SKAITYTŲ PRANEŠIMŲ SĄRAŠAS

MOKSLINIAI STRAIPSNIAI

1. Vaicekauskas, D. 2013. Audito kaina, kaip audito kokybės indikatorius: teorinis pagrindimas. *Verslo ir teisės aktualijos*, 8, p. 136 – 153.
2. Vaicekauskas, D. 2013. Audito kokybės tyrimų rūšys: privalumai ir trūkumai. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 14, p. 30 – 41.
3. Vaicekauskas, D. 2014. Audito įmonių kokybės kontrolės sistemų skaidrumo tyrimas. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, 1 (9), p. 254 – 264.
4. Vaicekauskas, D. 2014. Differences between audit quality provided by international and local audit firms: the research on audit clients' perceptions in the audit market of Lithuania. *Ekonomika*, 93 (4), p. 157 – 173.
5. Vaicekauskas, D. 2014. Management letter: analysis of benefits for both auditees and auditors. *The development of financial system of countries of central and east Europe*. Lviv institute of banking of University of banking of the National bank of Ukraine, Cracow University of Economics, 4, p. 47 – 57.
6. Vaicekauskas, D. 2014. Ūkio šakos auditoriai: Lietuvos viešojo intereso audito įmonių rinkos analizė ir vertinimas. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 15A, p. 26 – 37.
7. Vaicekauskas, D., Mackevičius, J. 2014. Developing a framework for audit quality management in audit firms. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowosci*, 75 (131), p. 171 – 193.

KONFERENCIJŲ PRANEŠIMŲ MEDŽIAGA

1. Vaicekauskas, D. 2014. Audito užduoties grupė: profesinių lygių ir jų ryšio su audito kokybe analizė. *Konferencijos „Mokslo ir verslo dermė“ pranešimų medžiagos leidinys CD formatu.*
2. Vaicekauskas, D., Mackevičius, J. 2013. Theory of audit value added: a study on audit companies' and audit clients' perspectives to and a recommendation for evaluation in practice. *Conference proceedings "Ekonomika", 92 (3), Supplement B, p. 251 – 263.*

MOKSLINĖS KONFERENCIJOS

1. Tarptautinė mokslinė konferencija „Economic Transformations and Business Prospects“, kuri vyko Vilniuje, Vilniaus universitete, Ekonomikos fakultete, 2013 m. rugsėjo 26-27 d. Skaitytas pranešimas: „Theory of audit value added: a study on audit companies' and audit clients' perspectives to and a recommendation for evaluation in practice“.

2. Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Apskaita, auditas, finansai: mokslo ir studijų problemos bei perspektyvos“, kuri vyko Marijampolėje, Marijampolės kolegijoje, 2013 m. lapkričio 27 d. Skaitytas pranešimas: „Audito kokybė: požiūriai ir tyrimų būdai“.

3. Konferencija „Mokslo ir verslo dermė“, kuri vyko Vilniuje, Vilniaus kooperacijos kolegijoje, 2014 m. gegužės 29 d. Skaitytas pranešimas: „Ūkio šakos auditoriai: Lietuvos viešojo intereso audito įmonių rinkos analizė ir vertinimas“.

4. 9-oji Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір“, kuri vyko Ukrainoje, Lvove, Lvovo bankininkystės institute, 2014 m. birželio 11-13 d. Skaitytas pranešimas: „Management letter: analysis of benefits for both auditees and auditors“.

5. Tarptautinė mokslinė konferencija „Apskaita ir finansai: mokslo ir verslo integracijos keliu“, kuri vyko Kaune, Aleksandro Stulginskio universitete, 2014 m. lapkričio 27 d. Skaitytas pranešimas: „Audito įmonių kokybės kontrolės sistemų skaidrumo tyrimas“.

CURRICULUM VITAE

Name	Darius Vaicekauskas
Date and place of birth	18 August 1988, Vilnius Lithuania
Address	Sirpučių g. 10, Vilnius, LT-02232 Lithuania Phone No: +370-671-63-925 Email: Darius.Vaicekauskas88@gmail.com
Education	
2013 – 2015	PhD studies at Vilnius University, social sciences, management
2011 – 2013	Master's degree of social sciences, Vilnius University, Faculty of Economics
2007 – 2011	Bachelor's degree in Business administration and management, Vilnius University, Faculty of economics
Professional experience	
2015 – present	Senior audit consultant at "Ernst & Young Baltic" UAB
2011 – 2015	Junior audit assistant/Senior audit assistant at UAB „Grant Thornton Rimess"

ACKNOWLEDGEMENTS

I sincerely thank the thesis supervisor **prof. habil. dr. Vaclovas Lakis** for his help during the research, writing papers, thesis, for valuable advices and comments, kindness, patience and constant care.

I am also grateful to **my family** and the closest **friends** for their understanding, responsiveness, support and the opportunity to develop this work.

I thank the **all lecturers** in Vilnius University and **all teachers** I have met during my long road in education, science and self-improvement.

I thank **all audit** and **accounting practitioners** I had the opportunity to work with and discuss the problems of auditing and accounting.